VINODOLSKI ZBORNIK

Broj **13.** • godina **2010.**

Izdavanje Vinodolskog zbornika novčano podupiru:

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

GRAD CRIKVENICA

GRAD NOVI VINODOLSKI

OPĆINA VINODOLSKA

ISSN 0351-5516
UDK 908(497.5 Vinodol)

V I N O D O L S K I
ZBORNIK

Gospodarstvo, turizam,
povijesna i kulturna baština, ekologija
i promicanje ljudskog stvaralaštva

broj 13

Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić* Crikvenica
Crikvenica, Novi Vinodolski, Bribir
2010.

UREDNIČKI ODBOR
dr. sc. Stanko Antić, Zlatica Balas, Dragan Barac,
Ivan Barbarić (predsjednik), dr. sc. Branko Blažević, Ksenija Car Ilić,
Ivica Crnić, Franjo Deranja, Đurđica Ivančić-Dusper, Damir Gašparović,
Marija Gračaković, Gordana Jelenović, Ivica Jerčinović, Stanko Jurdana,
Josip Kalafatić, Željka Jurčić-Kleković, Slavko Matejčić, Branka Plišić,
Senko Smoljan, Tami Sokolić, Marin Škrgatić, Sanja Škrgatić,
Stipe Tonković, dr. sc. Vladimir Uremović, Bojan Zoričić

UREDNIČKI KOLEGIJ
dr. sc. Stanko Antić, Ivan Barbarić, Franjo Deranja,
Slavko Matejčić, Sanja Škrgatić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
dr. sc. Stanko Antić

ZAMJENICI GLAVNOG UREDNIKA
Franjo Deranja, Slavko Matejčić

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Škrgatić

UVODNA RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Novi broj Zbornika predajemo čitateljstvu s malo kašnjenja zbog financijskih teškoća, koje su nastale na strani naših glavnih sponzora. Malo je zastoja i zbog moje bolesti. No, knjiga je pred vama i nadam se da će biti prihvaćena kao i prethodne, naročito izdanja nakon obnove Zbornika u 2000. godini.

I u ovom broju slijedili smo dogovor iz 2000. godine, da se prvenstveno bavimo vinodolskim gospodarstvom, ponajviše turizmom, zatim povijesno-kulturnom baštinom, ekologijom i ljudskim stvaralaštvom. U prošlom broju učinio sam detaljniju analizu dosadašnjih izdanja, pa to nema potrebe ponavljati jer nema ništa novog što bi toj analizi valjalo dodati.

Uobičajeno je da na ovom mjestu napišem i svoja razmišljanja o novom broju, pa to činim bez obzira tko će ga urediti i za njega biti odgovoran. Osim toga počeo sam s pripremama, pa sam s nekim autorima razgovarao o mogućim temama.

Najprije koristim priliku da napišem nekoliko riječi o potrebi sustavnog i sveobuhvatnog istraživanja naše povijesno - kulturne baštine, ili ukratko: povijesti našega kraja. Što se više bavim ovom tematikom, to se više uvjeravam da malo poznajemo našu prošlost, ali me žalosti da se na tome ne radi dovoljno. Krivo bih rekao da se uopće ne radi, ali se ne radi dovoljno. Prisjetimo se da su u tijeku istraživanja arheološkog kompleksa Ad turres u dolini Dubračine u Crikvenici i nastavljaju se istraživanja arheoloških ostataka u Jadranovu, ali koliko imam informacija to je sve ili skoro sve. Na našem području imamo tri muzeja (od ranije u Novom Vinodolskom, nedavno je osnovan u Crikvenici a ima izgleda da se obnovi raniji muzej u Bribiru). Ne želim biti nepravedan i zločest prema tim ustanovama, pa neka me isprčaju zbog dobre namjere, ako kažem da moraju mnogo više učiniti na istraživanju, očuvanju i prezentaciji naše arheološke i povijesne građe, naravno uz mnogo veću podršku lokalnih zajednica i države, te znanstvenih institucija i građana, koji dobrovoljno rade na prikupljanju i čuvanju povijesno-kulturne građe. Naš Zbornik ostat će na toj liniji, a spreman je sve što se istraži objaviti, barem u kraćim prikazima, informativno.

Na web stranicama detaljno sam upoznat čime raspolaže novljanski muzej, kao i kakvi su planovi crikveničkog muzeja. Napisao sam dva priloga na internetu, u kojima sam dao nekoliko prijedloga kako da crikvenički muzej

obuhvatnije priđe nekim projektima, ali nisam dobio nikakvog reagiranja na te inicijative. Moja je glavna primjedba da se ti muzeji oslanjaju samo na one poslove za koje dobiju sredstva lokalnih zajednica i države, a one nisu baš izdašne, ali ne koriste dovoljno podršku građana, napose onih koji se bave tom tematikom u svom slobodnom vremenu. Osim toga, ti muzeji su više arhivi građe, koja je skupljena terenskim istraživanjima odgovarajućih znanstvenih institucija, a nisu dovoljno pokretači i nositelji obimnijih istraživanja. Znanstvene institucije sklone su uobičajenim istraživanjima povijesno znamenitih spomenika i ličnosti, a malo ili nimalo ne bave se nekim drugim temama, koje su jednako toliko povijesno važne. Susreo sam se s tim problemom prilikom istraživanja graditeljske baštine Vinodola. Držim da se takva tema mora spustiti do same biti problema, a to je «*kako je živio vinodolski težak, kako je gradio krov nad glavom i u njemu živio*». Upoznavanje tradicionalnih vinodolskih kuća bez prodiranja u bit življenja u najmanju je ruku nepotpuno. Nijedno do sada obavljeno istraživanje u Vinodolu nije se pozabavilo tom temom, ili samo marginalno, pa je otuda poznavanje naše povijesno-kulturne baštine veoma siromašno. Prelistavajući web stranice novljanskog muzeja, nisam našao ništa s tom tematikom, ili oni to nisu istaknuli u svojim prikazima. Crikvenički muzej nema u svojim programima ni slova te vrste. Možda zato što je tek osnovan, ali *po zori se dan poznaje*.

Naše škole nešto rade s djecom na prikupljanju povijesno-kulturne građe, a djeca to s radošću čine. Žao mi je što nisam uspio animirati profesore da o tome pišu u Zborniku. Ovaj put dobili smo prilog jednog diplomanta (o crikveničkim franjevcima), ali uz sve pokušaje i pozive nisam uspio dobiti na suradnju veći broj suradnika iz reda mladih znanstvenika (recimo njihove doktorske i magistarske radnje mogu se prikazati u Zborniku). Prije nekoliko godina bio sam u vezi s Društvom Vinodolaca u Zagrebu i razgovarali smo da naši ljudi koji žive u Zagrebu pišu za Zbornik, ali nema odziva. Preko Zbornika pozivao sam i naše *vikendaše*, ali ni tu nema odziva. Hoću reći, da bi Zbornik daleko bolje igrao svoju ulogu ako bi dobio podršku sa svih tih strana, od svih koji znaju pisati i imaju što napisati o našem Vinodolu.

Pozivam spomenute muzeje da u idućem broju ukratko prikažu svoj profil, svoje istraživačke programe i svoju viziju razvoja. Zbornik im je u tome otvoren. Rado ćemo podržati sve njihove planove i aktivnosti, a čitateljima ćemo ih približiti.

Međutim, arheološka i povijesna, te etnografska i kulturološka istraživanja našeg kraja nisu samo njihova briga nego svi mi u tome možemo i trebamo sudjelovati, pa pozivam na suradnju i one koji se do sada nisu javljali. Recimo, bilo bi zanimljivo da možda planinari ili amateri istraživači prikažu tragove ilirskih gradina po primorskom bilu (o gradini na brdu sv. Juraj već smo pisali, ali ništa o gradini Drenin, Sopalj i drugima po tom brijegu).

Predlažem našim povjesničarima da istraže povijest lokalne samouprave u Vinodolu, počam od *slobodne općine vinodolske* (Klaić N. i drugi) do danas, posebno stvaranje općina sredinom 19. stoljeća, zatim rad nedavnih mjesnih zajednica itd. Uz to računam da netko napiše prilog o *hrmentunskoj cesti* i francuskoj upravi, jer je njihovo prisustvo ovdje donijelo nove ideje, te pokrenulo promjene koje su bile dalekosežne. Možda nam netko može pripremiti prilog o turskim prodiranjima do vinodolskog kraja, posebno o ulozi ledeničke gradine. Rado ćemo prihvatiti i priloge o krmpotskim bunjevcima, o krmpotskim pravoslavcima, o glavnim putevima kretanja hrvatskih skupina prema Vinodolu, o doseljavanju hrvatskih skupina u vrijeme turskih ratova i slično.

Ima tu mnogo tema koje mogu biti zanimljive, recimo gdje i kad je u vinodolskom kraju upaljena prva električna žarulja ili proradio telefon; kada je i tko od Vinodolaca nabavio prvi automobil; kako je u starija vremena prenošena/prevažana pošta od mjesta do mjesta; kako su prvi Vinodolci išli na gradnju pruge i ceste u Rijeku te u prekomorske krajeve; o Vinodolcima na iskapanju Sueskog kanala itd. Nabrojio sam tek neke, a ima ih toliko da Zbornik nikad ne presahne.

Srodna ovoj skupini, ali ćemo ju posebno naglasiti, je etnokulturološka skupina tema, o našoj staroj, hrvatskoj tradicijskoj kulturi koja je još uvijek živa, recimo stare pjesme, kola, prigodni običaji i sl. To je velika, nikad dovoljno uzorana livada, na kojoj se mogu naći brojni naši sugrađani. Bilo je u svakom od prošlih šest brojeva ponešto iz te cjeline, ali je to prilika za brojne nove suradnike. Istražujući graditeljsku kulturu Vinodola, našao sam stotine primjera o kojima bi se moglo pisati. Mogu nam o tome napisati nešto i oni koji nisu vični pisanju pa ćemo mi to doraditi i prilagoditi Zborniku. Bilo bi tako zanimljivo da se prema postojećim tragovima ili sjećanjima starih opiše unutrašnjost stare kuće, njezina kuhinja (obvezatno s ognjištem), soba i konoba. Još bi bilo zanimljivije ako bi se tome dodala priča neke stare nonice ili nonića iz njihovih sjećanja. Moramo zapisati sjećanja naših starih dok ih još imamo, jer vrijeme prolazi pa će uskoro sve otići u vječni zaborav. To je nešto što se ne može saznati naknadno. Po Vinodolu ima još starih, tradicionalnih kuća. Našao sam ih stotinjak u različitim stanjima. Neke sablasno strše u ruševinama, ali kad ih se počne čitati, saznaje se mnogo više nego štootkriva prvi pogled. Međutim, one brzo nestaju. Dogodilo mi se da sam našao neku kuću u ruševnom stanju , nedirnutu desetke godina, ali kad sam ponovo došao na lice mjesta ili nije više bilo ni traga te kuće ili su građevni radovi bili u tijeku i svega je nestajalo. Ne može se razvoj zadržati, ali se može starinu barem slikom i riječju očuvati. To je moja poruka u ovom uvodniku.

Treća velika tematska cjelina može biti more, a prići joj se može na više načina: stare lučice, stara kupališta, prirodne plaže, riba i život u našem mo-

ru, ekologija našeg kanala, ribarstvo i pomorstvo, stare brodice itd. To je velika cjelina kojoj će Zbornik biti naklonjen dok ga bude.

Četvrta cjelina neka bude prirodni okoliš. Pisali smo nešto o tome, ali sve je to malo, a moglo bi se pisati o pticama i šumskim životinjama te zmijama, o bilju, napose karakterističnom cvijeću i ukrasnom bilju, o našim šumama i goletima, o planinarskim stazama, o starim putovima itd.

Petom skupinom uzmimo ljude, ali to ne moraju biti samo velikani imena poput Klovića, Pančića, Mažuranića, Barca nego i mali ljudi koji su stvarali ovo što imamo. Recimo, naši zidari, pomorci, ribari, kirci, vinogradari i vinari, šumari, cestari itd. Pokažimo na primjerima što su svojom rukom uradili naši stari zidari i klesari.

Šesta skupina neka obuhvati pismenu tradiciju i stvaralaštvo naših sugrađana u riječi i slici. Toj smo temi uvijek bili privrženi pa u svakom broju imamo barem prilkaz knjiga naših autora. To nije dovoljno, nego pozivam pojedince, koji znaju nešto napisati u prozi ili stihu te iskazati slikom, da nam svoje originalne radove pošalju. Srednja škola u Crikvenici i sve naše osnovne škole njeguju dječje pismeno i likovno stvaralaštvo, ali njihovi radovi teško do nas dopiru. Uz sva nastojanja nisam uspio dobiti suradnju nastavnika da šalju takve radove ili nas upute da se izravno obratimo učenicima.

Sedma skupina možda je trebala biti na prvom mjestu, a odnosi se na gospodarstvo, napose turizam, jer je to u središtu programske koncepcije Zbornika. Uz već uobičajene temeljitije rasprave o ovim temama možda se može dobiti i neke manje, ali zanimljive priloge vezane uz pojedine događaje i slično. Bilo bi veoma zanimljivo da nam pišu i naši turisti, kako oni koji ovdje imaju svoje kuće i apartmane, tako i povremeni posjetioci. Zbornik nije dovoljno korišten u turističkoj promidžbi. Nekoliko turista zanimalo se kod mene za Zbornik, ali ih nisam mogao uputiti na turističke zajednice i agencije gdje ga mogu nabaviti. Turistička tematika je u središtu programske koncepcije Zbornika, ali nismo uspjeli dobiti turističke zajednice i agencije na suradnju. Osim turističkih tema ovamo idu i sve gospodarske teme. Bilo bi zanimljivo i nešto iz onog gospodarstva koje ima dugu povijest, recimo o vinogradarstvu i vinarstvu, smokvama i smokvarstvu, maslinama i uljarstvu (o pojedinim točima), uzgoju domaćih životinja u našim dvorima i slično.

Nisam time možda obuhvatio sve, ali mi to i nije bila namjera. Htio sam dati prilog koncepcije 14. broja Zbornika i sugerirati neke teme te pozvati na suradnju. Glavni urednik broja 14. konačno će odrediti programski okvir broja. Građani koji su se našli u toj širini tema, trebaju se javiti glavnom uredniku i dogovoriti temu, a gotove radove poslati do kraja kolovoza 2010. godine na CD-u ili mailom (u kojima uključiti i slike), prema uputama koje su objavljene u Zborniku broj 12.

Na kraju moram reći da sam imao osobito zadovoljstvo urediti šest tekućih brojeva Zbornika, što nije bila ranija praksa, jer je svaki broj uređivala druga osoba. To je bio napor, ali je imao smisla kao doprinos svom rodnom kraju. Bilo mi je to moguće jer sam imao veliku pomoć gospođe Sanje Škrgatić, ravnateljice Centra za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, koja se u tim uključila kao izvršna tajnica i organizirala veći dio finalnih poslova pripreme Zbornika za tisak. Velik dio posla odradio je i moj zamjenik, gospodin Slavko Matejčić, koji mi je bio doista desna ruka u radu. Na novljanskom području činio je to gospodin Franjo Deranja. U svakom broju, pa i ovom, okupljalo se tridesetak, čak i više suradnika, koji su dobrovoljno dali svoje priloge za Zbornik, osjećajući to domoljubnom zadaćom. Nitko od njih, nikada, nije tražio honorar, makar su mnogi imali materijalnih troškova oko pripreme i uređenja rada. Sve su to financijski omogućila poglavarstva Grada Crikvenice, Grada Novog Vinodolskog i Općine Vinodolske, te Primorsko-goranske županije. Mnogi građani pokazivali su velik interes za Zbornik što nam je davalo snagu i poticalo nas da posao učinimo onako kako bi građani biti na najbolji način zadovoljeni. U prošlih šest brojeva objavili smo preko 200 članaka, tj. većih ili manjih priloga o vinodolskom gospodarstvu, napose turizmu, povijesno-kulturnoj baštini, ekologiji i ljudskom stvaralaštvu, a neki od tih radova mali su znanstveni uradci visoke kvalitete. U ovih deset godina kako uređujem Zbornik, to mi je činilo važnu životnu preokupaciju i zadovoljštinu. Zato ovim redcima zahvaljujem svima koji su na bilo koji način sa mnom u tome bili prisutni.

Studeni 2009.

Dr. sc. Stanko Antić,
glavni i odgovorni urednik Zbornika